

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI

STUDII ȘI CERCETĂRI
LINGVISTICE

2

ANUL X

1959

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

ÉTUDES ET RECHERCHES LINGUISTIQUES

Tome X, no 2

1959

S O M M A I R E

	<u>Page</u>
IORGU IORDAN, Quelques parallèles syntaxiques romans	163
AL. NICULESCU, Sur l'objet direct prépositionnel dans les langues romanes	185
A. GRAUR, Groupes symboliques dans le phonétisme roumain	205
V. ARVINTE, La terminaison du pluriel -ăuă de quelques noms neutres	213
SORIN STATI, Le participe latin en -lo-	241

NOTES

A. NICOLESCU, Sur le terme de linguistique en roumain	251
TH. HRISTEA, Rectifications et précisions étymologiques	259

CHRONIQUE

A. NICOLESCU, L'activité linguistique pendant le 1 ^{er} trimestre de l'année 1959	271
--	-----

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

Dictionnaire inverse (<i>I. Fischer</i>)	275
<i>Travaux de l'Institut de Linguistique</i> , Faculté des Lettres de l'Université de Paris, vol. II, 1957. La notion de neutralisation dans la morphologie et le lexique, 206 p. (<i>Em. Vasiliu</i>)	277
VEIKKO VÄÄNÄNEN, Le latin vulgaire des inscriptions pompéiennes (<i>H. Mihăescu</i>)	284
JEAN SÉGUY, Atlas linguistique et ethnographique de la Gascogne, Paris, 1958 (<i>M. Sala</i>)	286
GREGORIO SALVADOR, El habla de Cúllar - Baza. Contribución al estudio de la frontera del andaluz, Granada, 1958, 94 p.; — Vocabulario, Granada, 1958, 48 p. (<i>M. Sala</i>)	289

NOTES BIBLIOGRAPHIQUES

A. DOVATUR, Повествовательный и научный стиль Геродота (Style de récit et style scientifique chez Hérodote) (<i>H. Mihăescu</i>)	291
MANUEL ALVAR, Las encuestas del «Atlas lingüístico de Andalucía», Granada, 1955, 46 p. (<i>M. Sala</i>)	291
MANUEL ALVAR, Cortes sincrónicos en el habla de Graus, Toulouse, 1956 (<i>M. Sala</i>)	292
Travaux reçus à la rédaction jusqu'au 20 mars 1959	293
VL. ILIESCU, Kazimierz Nitsch	303

ÉTUDES ET RECHERCHES LINGUISTIQUES

Tome X, no 2

1959

S O M M A I R E

	<u>Page</u>
IORGU IORDAN, Quelques parallèles syntaxiques romans	163
AL. NICULESCU, Sur l'objet direct prépositionnel dans les langues romanes	185
A. GRAUR, Groupes symboliques dans le phonélisme roumain	205
V. ARVINTE, La terminaison du pluriel <i>-ăuă</i> de quelques noms neutres	213
SORIN STATI, Le participe latin en <i>-lo-</i>	241
 <i>NOTES</i> 	
A. NICOLESCU, Sur le terme de linguistique en roumain	251
TH. HRISTEA, Rectifications et précisions étymologiques	259
 <i>CHRONIQUE</i> 	
A. NICOLESCU, L'activité linguistique pendant le 1 ^{er} trimestre de l'année 1959	271
 <i>CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE</i> 	
Dictionnaire inverse (<i>I. Fischer</i>)	275
<i>Travaux de l'Institut de Linguistique, Faculté des Lettres de l'Université de Paris, vol. II, 1957. La notion de neutralisation dans la morphologie et le lexique, 206 p. (Em. Vasiliu)</i>	277
VEIKKO VÄÄNÄNEN, Le latin vulgaire des inscriptions pompéiennes (<i>H. Mihăescu</i>)	284
JEAN SÉGUY, Atlas linguistique et ethnographique de la Gascogne, Paris, 1958 (<i>M. Sala</i>)	286
GREGORIO SALVADOR, El habla de Cúllar - Baza. Contribución al estudio de la frontera del andaluz, Granada, 1958, 94 p.; — Vocabulario, Granada, 1958, 48 p. (<i>M. Sala</i>)	289
 <i>NOTES BIBLIOGRAPHIQUES</i> 	
A. DOVATUR, Повествовательный и научный стиль Геродота (Style de récit et style scientifique chez Hérodote) (<i>H. Mihăescu</i>)	291
MANUEL ALVAR, Las encuestas del «Atlas lingüístico de Andalucía», Granada, 1955, 46 p. (<i>M. Sala</i>)	291
MANUEL ALVAR, Cortes sincrónicos en el habla de Graus, Toulouse, 1956 (<i>M. Sala</i>)	292
Travaux reçus à la rédaction jusqu'au 20 mars 1959	293
VL. ILIESCU, Kazimierz Nitsch	303

Căderea lui *-m* final, care se întâlnește în cele mai vechi documente de limbă latină și persistă până la sfârșitul latinității, este constatată și în inscripțiile pompeiene. Faptul acesta pare evident: el poate fi probat și de evoluția lingvistică romanică. Însă rămân instructive pentru noi concluziile autorului cu privire la căderea lui *-s* final. Acesta persistă în inscripțiile pompeiene și se menține cu stăruință și în inscripțiile din Spania, prelungindu-se până în limbile romanice, unde supraviețuiește în Romania occidentală (Spania și Gallia), dar nu lasă urme în cea orientală (Italia și Dacia). Până acum s-a susținut că tendința generală în latina populară era aceea de a elimina pe *-s* final; în vest acest *-s* ar fi fost restabilit cu vremea prin mijlocirea școlilor, a bisericii și a statului; deci româna și italiană ar reprezenta consecințele evoluției spontane și firești, pe când franceza și spaniola numai urmările indirecte ale unei influențe din partea limbii literare. Autorul face o precizare interesantă. Deoarece *-s* se menține cu stăruință în inscripțiile din Pompei și din Spania, înseamnă că era un fenomen popular și răspândit. El s-a păstrat, la plural, în limbile romanice din Apus, unde acuzativul în *-s* a devenit cu vremea caz unic, absorbind în el nominativul și cazurile oblice. Dar care poate fi motivul că nu s-a păstrat și la singularul substantivelor de declinare a doua în *-us*? Răspunsul: pentru că și la această categorie s-a impus forma de acuzativ în *-u(m)* și *-o(m)*, care a absorbit nominativul în *-us*, *-os* și cazurile oblice.

După părerea autorului, influența substratului osco-umbrie asupra latinei din inscripțiile pompeiene s-ar reduce la puține lucruri: reducerea lui *cl* în *l* (*facta* > *fala*, *octo* > *oto*), preafacerea lui *-cs* final în *-s* (*filatrix* > *filatris*); substituția lui *-t* final prin *-d* (*dicit* > *dicid*); *-flus* pentru *flos*, *isse*, *issus* pentru *ipse*. Nici unul din aceste fapte nu s-a răspândit și n-a prins rădăcini în provinciile dunărene.

Lucrarea de față rămâne un model de precizie și conștiinciozitate științifică; prin metoda și claritatea ei se recomandă tuturor cercetătorilor noștri mai tineri.

H. Mihăescu

JEAN SÉGUY, *Atlas linguistique et ethnographique de la Gascogne*

par, professeur à l'Université de Toulouse. Collaborateurs principaux: J. Allières, H. Bernès..., J. Bouzet, M. Companys, M. Fournié, Th. Lalanne, L. Lay, B. Prat. Vol. III, Paris, Centre National de la Recherche Scientifique, 1958

Volumul pe care îl prezentăm în recenzie de față încheie seria celor trei volume ale impozantului Atlas lingvistic și etnografic al Gasconiei, editat de Jean Séguy (*ALGa*).

După *Atlasul lingvistic lionez* editat de P. Gardette, *ALGa* este cel de-al doilea atlas lingvistic regional a cărui publicare a fost terminată. Spre deosebire de *ALLY*, *ALGa* a jănit seama, într-o măsură mai mare, de planul general al Noului Atlas lingvistic francez pe regiuni, elaborat de A. Dauzat (J. Séguy, *L'atlas linguistique de la Gascogne*, în „Le Français Moderne”, 1951, p. 10). De aceea consultarea acestui atlas poate da sugestii în legătură cu felul cum a fost imaginat atlasul pe regiuni de către Dauzat.

Metoda de culegere a materialului este, în general, identică cu aceea a celorlalte atlase lingvistice: transcriere impresionistă, un singur subiect, băștinaș, pentru fiecare localitate, ancheta se face cu ajutorul unui chestionar stabilit dinainte (care a cuprins 960 de întrebări). Séguy, întocmai ca și Gardette, nu a păstrat principiul anchetatorului unic: în *ALGa*, ca și

În *ALLy*, la culegerea materialului au luat parte mai multe persoane. În general anchetatorii sînt născuți în regiunea cercetată de fiecare în parte. Pentru a putea urmări care sînt localitățile anchetate de fiecare dintre colaboratorii *ALGa* ar fi fost bine să se indice mai clar, eventual ca în *ALLy*, cu ajutorul unei hărți speciale, acest lucru. Aceasta ar fi permis să se urmărească mai ușor diferențele de notare dintre anchetatori, deci să se vadă măsura în care Séguy a realizat o unitate în transcrierea materialului.

În ce privește prezentarea faptelor din *ALGa* remarcăm, pe lângă unele procedee întâlnite în celelalte atlase lingvistice, și multe inovații care înlesnesc consultarea acestuia. Dintre acestea cea mai importantă este fără îndoială ideea ingenioasă de a da un apendice cu hărți auxiliare care să furnizeze o serie de date suplimentare. La elaborarea acestor hărți autorul a pornit de la observația justă că atlasele lingvistice nu trebuie privite numai ca depozite de material, ci trebuie să fie folosite pentru studiile de geografie lingvistică. De aceea Séguy a dat o serie de hărți în care a prezentat toți sau aproape toți factorii care au putut contribui la împărțirea lingvistică a Gasconiei; fiecare dintre acești factori îi este consacrată câte o hartă. Distingem mai multe grupe de hărți: *istorice*: drumurile, transhumanța de iarnă, cele mai vechi împărțiri ale comunităților de pe teritoriul gascon (*pagi*), vechile diocese eclesiastice, vechile împărțiri feudale, vechile reședințe juridice (împărțirea administrativă din secolul al XVIII-lea); *fizice*: harta fizică, solul, climatul, flora; *economice*: teritorii cultivate, cereale, vii, cîmpii, păduri, cai, catiri și boi. Utilitatea acestor hărți a fost subliniată foarte sugestiv de însuși autorul *ALGa* în instructivul articol *Les cartes auxiliaires de l'Atlas linguistique et ethnographique de la Gascogne. Essai d'aréologie méthodique*, publicat în „Via Domitia”, III (1956), p. 37–62, în care subliniază legătura dintre istoria limbii și dezvoltarea societății.

Dintre celelalte inovații aduse de Séguy semnalăm apariția unor hărți de format mai mic folosite la cartografierea unor materiale mai puțin variate a căror reprezentare detaliată ar fi fost inutilă. În aceste cazuri Séguy a schițat prin linii răspîndirea unui anumit tip indicînd de fiecare dată care este acesta. Uneori, cînd formele se repetă, tipurile sînt date sub forma unor abrevieri. Procedeele este foarte folosit mai ales în ultimul volum unde o treime din numărul total al hărților sînt prezentate în acest fel. Există, în plus, un număr redus de hărți mari cartografiate după procedeul hărților mici. Cele două tipuri, mici și medii, sînt de fapt hărți semiinterpretate care se aseamănă din multe puncte de vedere cu hărțile colorate din *Micul atlas lingvistic român* și care permite o orientare rapidă în materialul prezentat de atlasele în discuție. Astfel, de exemplu, pe hărțile mici ale *ALGa* se poate urmări pătrunderea limbii franceze în Gasconia. Tot în ultimul volum al *ALGa* întîlnim și hărți „inverse”, în care sînt date nu diferitele cuvinte cu același sens, ci repartitia geografică a diferitelor accepțiuni ale aceluiași cuvînt. De fapt așa-numitele hărți „inverse” date de Séguy sînt hărți semantice de felul celor prezentate de K. Jaberg în cunoscuta sa lucrare *Aspects géographiques du langage*. În sfîrșit, subliniem și existența unui număr, e drept redus, de hărți cu ajutorul cărora se pot studia fenomene de fonetică sintactică (v. de ex., h. 1031 — *huit* și 1032 — *huit* în *huit poules*; h. 1005 — *où* și 1006 — *où* (*vas-tu*?).

Prezintă interes și faptul că din totalul de 174 de puncte anchetate 11 sînt din afara teritoriului de limbă gasconă. Anchetarea unor astfel de puncte a fost făcută pentru a se arăta mai clar, prin opoziție cu situația din teritoriile învecinate, care sînt limitele regiunii gascone. La cele 11 localități anchetate cu ajutorul chestionarului *ALGa* adăugăm un număr de alte 5, situate pe teritoriul spaniol, unde răspunsurile au fost luate din diferitele monografii dialectale consacrate cercetării graiului din regiunile respective (lucrările lui A. Badia Margarit, A. Griera, W. D. Elcock, A. Kuhn, Fr. Krüger, A. Th. Schmitt). Pentru a unifica transcrierea, Séguy a stabilit corespondențele dintre semnele întrebunțate de dialectologii amintii și sistemul de transcriere folosit pentru teritoriul gascon (cf. Jean Séguy, *Les noms du lélard dans l'Atlas*

linguistique de la Gascogne, în „Annales publiées par la Faculté des Lettres de Toulouse”, iunie 1952, p. 114).

În ce privește datele pe care le găsim la fiecare hartă semnalăm faptul că, întocmai ca la alte atlase lingvistice (*AIS*, *ALLy*), fiecare hartă are o trimitere bibliografică la toate atlasele lingvistice romanice în care se poate găsi aceeași hartă. Autorul a avut în considerație și *Atlasul lingvistic român*; în ce privește felul în care acesta a fost folosit se pot aduce unele obiecții. Astfel surprinde în mod neplăcut abrevierea *ALR II* care în *ALGa* notează greșit volumul al II-lea din *ALR I* (ancheta S. Pop) și nu *ALR II* (ancheta E. Petrovici). Este regretabil de asemenea că autorul *ALGa* nu a avut la îndemână și partea a II-a din vechea serie a *ALR*. Consultarea singurului volum din *ALR II* ar fi contribuit mult la îmbogățirea informației din *ALGa*. Iată numai câteva din hărțile existente în volumul al III-lea din *ALGa* și în *ALR II*. *ALGa*: 674 — tuile, 677 — sablière, 692 — escalier, 698 — foyer, 912 — rideau; *ALR II*: 231 — țiglă, olană, 224 — talpa casei și 225 — cosoroabă, 272 — scară (la pridvor), MN 3868 — vatră, MN 3903 — perdele. Subliniem și faptul că nu este redată totdeauna întrebarea.

★

Volumul al III-lea din această operă lingvistică cuprinde fapte privind vîrsta și gradele de rudenie, părțile corpului, bolile și defectele fizice, îmbrăcămîntea, casa, alimentația, mobilierul și instrumentele casnice, fenomenele atmosferice și diviziunea timpului. Volumul cuprinde și câteva hărți consacrate termenilor entopici; la sfîrșit are și un capitol de diverse.

Cea mai mare parte a hărților din acest volum există desigur și în alte atlase lingvistice romanice. Trebuie să subliniem însă că, pe lângă acestea, în volumul al III-lea din *ALGa* apar hărți care nu există în nici un alt atlas lingvistic. Cercetarea acestor hărți are o importanță mai mare pentru că arată care sînt fenomenele specifice teritoriului gascon (presupunem că apariția unor astfel de hărți în *ALGa* se justifică în mare măsură, dacă nu exclusiv, prin acest fapt). În această situație sînt hărți ca: 651 — foulard de tête, 658 — capulet, 659 — chape de deuil, 660 — frontal, 662 — chausson de sabot, 762 — lisière d'enfant, 770 — chaine d'étable. O cercetare sumară și fugitivă a hărților care nu se găsesc și în alte atlase lingvistice ne dezvăluie și alte explicații. Astfel în unele cazuri aceste hărți (h. 608 — pansament, 843 — s'élançer, 844 — grognier) aduc o mare bogăție de material lexical sau înregistrează numeroasele sensuri ale aceluiași cuvînt (h. 653 — „cofia”, 713 — grappin, 743 — méturie, 745 — „miche”).

Materialul adus de volumul în discuție confirmă multe dintre observațiile făcute în diferite lucrări anterioare. Se pot urmări cu profit confuziile care există între diferitele părți sau organe ale corpului omenesc (v.h. 583 — cil, 595 — pomme d'Adam) sau procedeele de numire a diferitelor organe care de obicei nu au nume (v. de asemenea 595 — pomme d'Adam).

Pe lângă aceste fapte care, așa cum am spus, se regăseseră, într-o măsură mai mare sau mai mică, și în alte atlase lingvistice, trebuie subliniată ideea foarte bună a lui Séguy de a da un număr de hărți oronimice, în care sînt reproduși o seamă de termeni entopici, continuatori ai unor cuvinte preindo-europene, indo-europene sau latine. Cercetarea acestora permite să se vadă măsura în care există un paralelism între reacția la omonimie a toponimicilor și a apelativelor. Existența unor astfel de hărți înlesnește de asemenea studierea concurenței dintre diferitele sinonime toponimice.

Atlasul lingvistic și etnografic al Gasconiei, editat de prof. Jean Séguy este, alături de *ALLy*, un model demn de urmat.

M. Sala